

СТЕПАНЕНКО АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА СУДІВ AD HOC

Тематика стандартів доказування та окремо, стандарту доказування «поза розумним сумнівом», знайшла своє визнання та розвиток як на нормативному рівні, так і на рівні судової практики¹ і доктринально-му². Разом з тим, з огляду на воєнну агресію проти України з боку Російської Федерації та супутні злочини, що вчиняються на території України цікавим та корисним вбачається проведення невеликого огляду практики застосування та тлумачення стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС) та судів ad hoc (Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (МКТЮ) та Міжнародного трибуналу щодо Руанди (МТР)).

Для того, щоб визнати винним (винести обвинувальний вирок) по певному обвинуваченню, керівні документи всіх міжнародних кримінальних трибуналів вимагають, щоб Прокурор надав такі докази, щоб Судова палата була впевнена (переконана) у винуватості обвинуваченого «поза розумним сумнівом» (ст. 66 ч. 3 Статуту МКС та Правило 87 (А) Правил процедури та доказування МТКЮ та МТР). В силу відсутності суду присяжних в складі Судових палат стандарт доказування «поза розумним сумнівом» застосовується МКС та ad hoc трибуналами як самоочевидний стандарт, який не потребує додаткового визначення [1, с. 522]. Хоча окремі рішення ad hoc трибуналів з цього приводу, все-таки, існують.

Так можна виділити рішення Судової палати МКТЮ *Delalić and others* (IT-96-21-T) від 16 листопада 1998 року у т.з. справі «*Celebici*» (the «*Celebici*» case), в якому Судова палата відзначила рішення Палати Лордів Сполученого Королівства *Woolmington v DPP* та *Miller v. Minister of Pensions*, а також рішення Верховного Суду Австралії *Green v. R.* на роз'яснення розуміння «розумного сумніву», під яким згідно *Green v. R.* розуміється: «Розумний сумнів – це сумнів, який враховується конкретним судом присяжних в конкретних умовах (обставинах). Присяжні самі встановлюють стандарт того, що є розумним в конкретних обставинах. Це є тою здатністю що властива їм та яка є тою якістю, що влас-

---

¹ Зокрема, див. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 січня 2020 р. (Справа № 754/17019/17) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/87365803>

² Буде складно перерахувати усіх, але можна виокремити таких вчених, як Вапнярчук В. В., Гловюк І. В., Глинська Н. В., Гмирко В. П., Слюсарчук Х. Р., Ратушна Б. П., Шумило М. Є. та багато інших.

тива нашому виду судочинства: [властива] їх задачі встановлення фактів на підставі їх досвіду та розсуду» [2].

Апеляційна палата МТР пояснила, що дана вимога є наслідком презумпції невинуватості, якою користуються обвинувачений. Хоча, як зазначає В. Шабас (William Schabas) точне визначення в прецедентному праві, що є «розумним» сумнівом визначено не було [3, Para. 842]. Апеляційна палата МТКЮ пояснила, що саме існування якоїсь можливості, навіть самої незначної, що дана подія могла статися якимось іншим шляхом (чином) сама по собі не призводять до розумних сумнівів. З іншого боку, інша Судова палата МТКЮ зазначила, що «навіть найвагоміша підозра не може становити доказ поза розумних сумнівів» [4, Para. 99].

Хоча, як вже було зазначено, ст. 66 ч. 3 Статуту МКС, передбачає вимогу щодо доведення вини особи поза розумним сумнівом, практика МКС, поки що, не надала відповідних роз'яснень з даного приводу. Частково це може бути пояснено тим, що МКС був заснований як гібридний інтернаціональний суд в якому би поєднувалася різні правові традиції. В силу такого поєднання виникають суперечності в тому як потрібно застосовувати стандарт доказування «поза розумним сумнівом», що було продемонстровано в рішеннях II Судової палати МКС в справі *Prosecutor v. Germain Katanga* (ICC-01/04-01/07) від 7 березня 2014 року, де II Судова палата хоча визнала Жермена Катангу винним [5], проте в своїх окремих рішеннях суддями були надані різні погляди.

Так в своїй окремій думці суддя Кристина Ван ден Вінгарт (Christine Van Den Wyngaert) зазначає, що, на її глибоке переконання, надані докази не встановили провини Ж. Катанги поза розумним сумнівом, а саме тому, що Більшість застосувала стандарт доказування поза розумним сумнівом невірною, так як Більшість суддів покладалася на їх внутрішнє переконання (*intime conviction*), що не витримує, на її думку, тих вибагливих вимог, що ставить перед ними стандарт доказування «поза розумним сумнівом» [6, Para. 172].

Більшість суддів даної Судової палати, судді Фатумата Діарра (Fatoumata Dembélé Diarra) та Бруно Котт (Bruno Cotte), в своїй окремій думці, що співпадає з позицією більшості складу суду (*Concurring Opinion*), виклали свої заперечення, які не дивлячись на великий об'єм окремої думки Кристини Ван ден Вінгарт, стосувалися саме застосування стандарту доказування «поза розумним сумнівом». В своєму рішенні вони зазначили: «В окремій думці [Кристини Ван ден Вінгарт] також стверджується, що ми прийняли рішення на основі нашого власного внутрішнього переконання (*intime conviction*). Ми єдино нагадаємо, що стандарт на основі доведення поза розумних сумнівів не передбачає досягнення суддями [повної] впевненості ('certainty'). Крім того, підхід, при якому доказова цінність кожного доказу оцінюється фрагментарно, або такий, який вказував би до застосування стандарту доказування поза розумним сумнівом, до усіх фактів по справі, і навіть тих, які

не є необхідними (indispensable), не відповідало би, на нашу думку, вимогам Статуту [МКС]» [7, Para. 4].

Цікаво, що у попередніх рішеннях МКС, наприклад у рішенні Апеляційної палати МКС по справі Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir (ICC-02/05-01/09-73) від 3 лютого 2010 року (щодо видачі ордеру на арешт), Апеляційна палата зазначила, що: «...на даній попередній стадії, не потрібно повної впевненості (certainty) в тому, що дана особа вчинила ймовірний злочин. Впевненість (certainty) в скоєнні злочину необхідна тільки на стадії судового розгляду (ст. 66 ч. 3 Статуту [МКС]), після того як Прокурор зможе надати більше доказів» [8, Para. 31].

Тобто, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом», має передбачати ту саму [повну] впевненість згадувану раніше. Проте з огляду на вказівку стадії попереднього розгляду, напевно, Апеляційна палата МКС вказувала на головну відмінність стандарту «обгрунтованої підозри» від стандарту «поза розумним сумнівом».

В одному зі своїх останніх рішень III Судова палата МКС, а саме в рішенні по справі Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo (ICC-01/05-01/08) від 21 березня 2016 року, надала низку роз'яснень з приводу застосування ст. 66 Статуту МКС. Так було зазначено, що тягар (onus) доведення вини обвинуваченого лежить на Прокуророві, де кожен елемент злочину повинен бути доведений «поза розумним сумнівом» [5]; у зв'язку з чим Апеляційна палата МКС зазначила що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» має бути застосований не до кожного (each and every) факту судового розгляду [9, Para. 22], а лише до тих фактів що формують елементи злочину та ступінь відповідальності обвинуваченого відповідно до звинувачень [9]. В рішенні також зазначається, що коли на основі певних доказів робиться (можна зробити) лише один розумний висновок, такий висновок вважається доведеним (встановленим) поза розумним сумнівом [5, Para. 109], [8, Para. 33].

При оцінці доказів та визначенні того чи було досягнуто певного доказового порогу прийняття рішення III Судова палата бере до уваги рішення Апеляційної палати МКС відповідно до якого «потрібно проводити цілісну оцінку та зважування усіх доказів взятих разом у зв'язку з предметом доказування (fact at issue)» [9, Para. 22].

Список використаних джерел:

1. Cassese A., Acquaviva G., Akande D., Baig L., Bing J. B., Cryer R., Dé U., Gaeta P., Geneuss J., Gustafson K., Jessberger F., Krähenmann S., Ohlin J., Pinzauti G., Sluiter G., Thalmann V., and Zappalà S., *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford University Press, 2009.
2. Green v. R. (1972) 46 ALJR 545.
3. Schabas W. A. Presumption of innocence : article 66 in *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Observers' Notes, Article by Article*, 1st ed., O. Triffterer, Ed. Baden-Baden : Nomos, 1999, p. xxviii + 1295.
4. Prosecutor v. Simic et al., (IT-95-9), *Judgement in the Matter of Contempt Allegations Against an Accused and his Counsel*, TC, 30 June 2000.

International Criminal Court. [Online]. Available: <http://www.legal-tools.org/doc/101cb8/>

5. Prosecutor v. Germain Katanga, (ICC-01/04-01/07), Judgment pursuant to article 74 of the Statute, TC, 7 March 2014. International Criminal Court. [Online]. Available: <https://www.legal-tools.org/en/doc/f74b4f/>
6. Prosecutor v. Germain Katanga, (ICC-01/04-01/07), Annex I – Minority Opinion of Judge Christine Van den Wyngaert, TC, 7 March 2014. International Criminal Court [Online]. Available: <http://www.legal-tools.org/doc/9b0c61/>
7. Prosecutor v. Germain Katanga, (ICC-01/04-01/07), Concurring opinion of Judges Fatoumata Diarra and Bruno Cotte, 13 March 2014. International Criminal Court. [Online]. Available: <http://www.legal-tools.org/doc/d6e47f/>
8. Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, (ICC-02/05-01/09-73), Judgment on the appeal of the Prosecutor against the «Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir», AC, 3 February, 2010. International Criminal Court. [Online]. Available: <http://www.legaltools.org/doc/9ada8e/>
9. Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, (ICC-01/04-01/06), Judgment on the appeal of Mr Thomas Lubanga Dyilo against his conviction, Appeals Chamber, 1 December 2014. International Criminal Court. [Online]. Available: <http://www.legaltools.org/en/doc/585c75/>

Ключові слова: стандарт доказування, поза розумним сумнівом, міжнародний кримінальний суд, міжнародні кримінальні суди ad hoc.

Key words: standard of proof, beyond reasonable doubt, international criminal court, international criminal tribunals ad hoc.

СТОЯНОВ МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

СИДОРЧУК ВЛАДИСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ОЗНАКИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СЛІДЧОГО У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Зазвичай, кримінальна процесуальна характеристика слідчого включає констатацію наявності або відсутності таких кримінально-процесуальних властивостей процесуального статусу слідчого як процесуальна самостійність і процесуальна незалежність слідчого. Процесуальна самостійність є категорією ретельно дослідженою на відміну від процесуальної незалежності, можливо це пов'язано із ототожнен-